

RAQAMLI IQTISODIY FAOLIYATNING QAROR QABUL QILISHGA TA'SIRI VA AMALIY AHAMIYATI

Sadulloev Shohruh Nasullo O'g'li

Annotatsiya:

Tez texnologik taraqqiyot davrida raqamli iqtisodiy faoliyat zamonaviy biznes operatsiyalarining asosiga aylandi. Ushbu maqola raqamli texnologiyalarning qaror qabul qilish jarayonlariga chuqur ta'siri va ularning zamonaviy iqtisodiy landshaftdagi amaliy ahamiyatini o'rganadi. Turli sohalarda raqamlashtirishning transformatsion kuchini tahlil qilib, ushbu tadqiqot strategik qarorlarni shakllantirish va operatsion samaradorlikni oshirishda ma'lumotlarga asoslangan tushunchalar, avtomatlashtirish va innovatsiyalarning muhim rolini ta'kidlaydi. Mavjud adabiyotlar va empirik dalillarni har tomonlama ko'rib chiqish orqali ushbu maqola raqamli iqtisodiy faoliyatning tashkilot samaradorligi va raqobatbardoshligiga ko'p qirrali ta'sirini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Empirik dalillar, strategik qarorlar, Raqamli texnologiyalar, Raqamli iqtisod, avtomatlashtirish, sun'iy intellect, Blokcheyn, taqsimlangan buxgalteriya, kompyuterlar tarmog'i, Markaziyashtirish, xronologik zanjir.

Kirish:

Raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi korxonalar faoliyati, mijozlar bilan o'zaro munosabati va strategik qarorlar qabul qilish usullarini inqilob qildi. Elektron tijorat platformalaridan tortib bulutli hisoblash xizmatlarigacha raqamli vositalar zamonaviy iqtisodiyotning barcha jabhalariga kirib, an'anaviy biznes modellarini qayta belgilab, o'sish va innovatsiyalar uchun yangi yo'llarni ochdi. Ushbu dinamik landshaftda ma'lumotlar kuchidan foydalanish, sun'iy intellektdan foydalanish va o'zgaruvchan bozor dinamikasiga moslashish qobiliyati birinchi raqamli dunyoda gullab-yashnamoqchi bo'lgan tashkilotlar uchun zarur bo'lib qoldi.

Blokcheyn – markazlashtirilmagan, taqsimlangan buxgalteriya hisobi texnologiyasi bo'lib, u kompyuterlar tarmog'i bo'ylab tranzaksiyalarni xavfsiz, shaffof va buzg'unchilikka chidamli saqlash imkonini beradi. Blockchain haqida ba'zi muhim fikrlar:

1. Markaziyashtirish: An'anaviy markazlashtirilgan tizimlardan farqli o'laroq, blokcheyn "peer-to-peer" tarmog'ida ishlaydi, bunda har bir ishtirokchi (tugun) butun kitobning nusxasini saqlaydi. Ushbu markazlashtirilmagan tuzilma xavfsizlikni kuchaytiradi va vositachilarga bo'lgan ehtiyojni yo'q qiladi.
2. Bloklar va zanjirlar: Bitimlar xronologik zanjirda kriptografik bog'langan bloklarga guruhlangan. Zanjirga qo'shilgandan so'ng, blokdagi ma'lumotlar o'zgarmasdir va uni tarmoq konsensusisiz o'zgartirib bo'lmaydi.

3. Konsensus mexanizmlari: Blokcheyn tarmoqlari tranzaksiyalarni tasdiqlash va tugunlar o'rtasida kelishuvga erishish uchun konsensus algoritmlaridan foydalanadi. Proof of Work (PoW), Proof of Stake (PoS) va boshqalar buxgalteriya kitobining yaxlitligini saqlashning umumiy mexanizmlaridir.

4. Kriptografik xavfsizlik: blokcheyndagi tranzaksiyalar kriptografik usullar orqali himoyalangan. Har bir ishtirokchida tranzaksiyalarni imzolash uchun shaxsiy kalit va tekshirish uchun ochiq kalit mavjud.

5. Aqlli kontraktlar: Bu o'z-o'zidan bajariladigan shartnomalar oldindan belgilangan shartlar bajarilganda shartlarni avtomatik ravishda bajaradigan va amalga oshiradigan oldindan dasturlashtirilgan shartnomalardir. Ular Ethereum kabi blokcheyn tarmoqlarida ishlaydi.

6. Use Cases: Blockchain kriptovalyutalardan tashqari ilovalarni topadi. U ta'minot zanjiri boshqaruvi, sog'liqni saqlash, ovoz berish tizimlari, identifikatsiyani tekshirish, ko'chmas mulk va boshqalarda shaffoflik, xavfsizlik va samaradorlikni oshirish uchun qo'llaniladi.

7. Blokcheyn turlari: Bitcoin va Ethereum kabi ommaviy blokcheynlar (har kim uchun ochiq), xususiy blokcheynlar (cheklangan kirish) va konsorsium blokcheynlari (bir guruh tashkilotlar o'rtasida taqsimlanadi) mavjud.

8. Qiyinchiliklar: Blockchain ko'plab afzalliklarni taqdim etsa-da, qiyinchiliklarga miqyoslilik, energiya iste'moli (ayniqsa PoW tizimlari uchun), tartibga solish noaniqliklari va standartlashtirish zarurati kiradi.

Blokcheyn texnologiyasi ma'lumotlarni yozib olish va uzatishning xavfsiz va shaffof usulini taqdim etish, tranzaksiyalarga ishonchni kuchaytirish va vositachilarga bo'lgan ishonchni kamaytirish orqali turli sohalarda inqilob qilish potentsialiga ega.

Qaror qabul qilishga ta'siri:

Raqamli iqtisodiy faoliyat tashkilotlarda qaror qabul qilish jarayonlarini tubdan o'zgartirib, ko'proq ma'lumotli va tezkor qarorlar qabul qilish imkonini beruvchi real vaqt rejimidagi ma'lumotlar va tushunchalarga misli ko'rilmagan kirishni taklif qildi. Ilg'or tahlil vositalari va mashinani o'rganish algoritmlaridan foydalangan holda, korxonalar katta hajmdagi ma'lumotlardan qimmatli razvedka olishlari mumkin, bozor tendentsiyalari, iste'molchilarning xatti-harakatlari va operatsion samaradorligini chuqurroq ko'rishlari mumkin. Ma'lumotlarga asoslangan ushbu yondashuv qaror qabul qiluvchilarga bozor o'zgarishlarini oldindan bilish, o'sish imkoniyatlarini aniqlash va risklarni yanada samaraliroq kamaytirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar odatiy vazifalarni avtomatlashtirish, jamoalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish va tashkilot ierarxiyasi bo'ylab tezkor aloqani osonlashtirish orqali qaror qabul qilish jarayonlarini soddalashtirdi. Bulutga asoslangan platformalar va hamkorlik vositalaridan foydalanish orqali qaror qabul qiluvchilar muhim ma'lumotlarga istalgan vaqtda va istalgan joyda kirishlari mumkin, bu esa qarorlar qabul qilishda chaqqonlik va tezkorlikni oshiradi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt va bashoratli tahlil integratsiyasi tashkilotlarga resurslarni taqsimlashni optimallashtirish, talabni aniqroq

bashorat qilish va mijozlar tajribasini shaxsiylashtirish imkonini beradi, bu esa yanada samarali va strategik qarorlar qabul qilish natijalariga olib keladi.

Amaliy ahamiyati:

Raqamli iqtisodiy faoliyatning amaliy ahamiyati uning operatsion samaradorlikni oshirish, mijozlarning faolligini oshirish va tashkilotlarda innovatsiyalarni rivojlantirish qobiliyatidir. Ta'minot zanjirini boshqarish, inventarizatsiyani nazorat qilish va mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish kabi asosiy biznes jarayonlarini raqamlashtirish orqali korxonalar operatsiyalarni soddalashtirishi, xarajatlarni kamaytirishi va umumiy samaradorlikni oshirishi mumkin. Bundan tashqari, raqamli vositalar korxonalariga mijozlar bilan yanada shaxsiylashtirilgan va interaktiv usullarda muloqot qilish imkonini beradi, brendga sodiqlikni oshirish, sotishni rag'batlantirish va bozorda raqobatdosh ustunlikka ega bo'lish uchun imkoniyatlar yaratadi.

Raqamli iqtisodiyot – raqamli texnologiyalarga asoslangan elektron biznes va elektron tijorat bilan chambarchas bog'liq iqtisodiy faoliyat, hamda shu faoliyat natijasida ishlab chiqariladigan va sotiladigan raqamli tovarlar, xizmatlariyig'indisidir. Ba'zida u internet iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki veb-iqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalanadi. Birinchi marta 1995 yilda amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte "raqamli iqtisodiyot" terminini amaliyotga kiritgan bo'lsa, hozirda bu istilohnibutun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar – deyarlibarcha qo'llamoqda.

Shuningdek raqamli iqtisodiyot – bu noldan boshlab yaratilishi lozim bo'lgan qandaydir boshqacha iqtisodiyot emas. Bu yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellari yaratish, ularni kundalik hayotga joriy etish orqali mavjud iqtisodiyotni yangicha tizimga ko'chirish deganidir. Bu tizimning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- yuqori darajada avtomatlashtirilganlik;
- elektron hujjat almashinuvi;
- buxgalterlik va boshqaruv tizimlarining elektron integratsiyalashuvi;
- ma'lumotlar elektron bazalari;
- CRM (mijozlar bilan o'zaro munosabat tizimi) mavjudligi;
- korporativ tarmoqlar.

Qulayliklari esa:

1. To'lovlar uchun xarajatlar kamayadi (masalan, bankka borish uchun yo'lkira va boshqa resurslar tejaldi).
2. Tovarlarni va xizmatlarni haqida ko'proq va tezroq ma'lumot olinadi.
3. Raqamli dunyodagi tovar va xizmatlarning jahon bozoriga chiqish imkoniyatlarikatta.
4. Fidbek (iste'molchi fikri)ni tez olish hisobiga tovar va xizmatlar jadaltakomillashtiriladi.
5. Tezroq, sifatliroq, qulayroq.

Raqamli iqtisodiyotning amaliy ahamiyati va jihatlari, bu birinchi navbatda, insonlarning turmush darajasini sezilarli darajada oshiradi, bu uning asosiy foydasidir.

Strategik nuqtai nazardan, raqamli iqtisodiy faoliyat tashkilotlarga innovatsiyalar kiritish va o'zgaruvchan bozor sharoitlariga yanada samarali moslashish imkoniyatini beradi. Raqamli transformatsiya tashabbuslarini qo'llab, korxonalar yangi daromad manbalarini o'rganishlari, ilg'or mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqishlari hamda yangi bozorlarga tezroq va chaqqonlik bilan kirishlari mumkin. Ushbu moslashuvchanlik tobora o'zgaruvchan va noaniq biznes muhitida juda muhim, bu erda tashkilotlar raqobatdan oldinda bo'lish va mijozlarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirish uchun doimiy ravishda rivojlanishi kerak.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiy faoliyatning qarorlar qabul qilish jarayonlariga ta'siri va uning amaliy ahamiyatini bugungi o'zaro bog'langan va ma'lumotlarga asoslangan biznes muhitida ortiqcha baholab bo'lmaydi. Raqamli texnologiyalarni qo'llagan holda, tashkilotlar o'sish uchun yangi imkoniyatlarni ochishi, operatsion samaradorlikni oshirishi va o'z faoliyatining barcha jabhalarida innovatsiyalarni rivojlantirishi mumkin. Raqamli kelajak sari qadam tashlar ekanmiz, raqamli iqtisodiy faoliyat kuchidan foydalanadigan korxonalar tez rivojlanayotgan bozorda rivojlanish va uzoq muddatda barqaror muvaffaqiyatga erishish uchun yaxshiroq joylashadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
2. Jo'rayev T., Iqtisodiyot nazariyasi. . Darslik..-T.: «Fan va texnologiya» nashr, 2018.
3. Qodirov S., Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning xususiyatlari, "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali, 2/2022, mart-aprel
4. Ayupov R.H., Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar. O'quv qo'llanma. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2020,
5. Porsaev G'.M., Safarov B.Sh., Usmanova D.Q.. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik –T.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2020.